

вокальних та інструментальних (1, 2 номери), у фіналі концерту у виконанні хору та оркестру звучали “Боже, царя храни” або “Народний гімн”. У програмі концертів вдало поєднували російські народні та патріотичні пісні про звеличення правлячого царя, популярні твори російських та зарубіжних авторів. На жаль, не знаходимо жодних відомостей про вивчення творів українських композиторів. Керівники художніх колективів були обмежені в користуванні нотною українською літературою. Загальнодоступною були лише твори російських та зарубіжних композиторів. В освітніх установах суворо заборонявся будь-який прояв націоналізму. Хоча, на початку ХХ ст. в культурному побуті Поділля хорові колективи виконували українські твори.

Кам'янець-Подільська гімназія була осередком чоловічої освіти та сприяла професіоналізації музичного життя на Поділлі. В останні роки свого існування вона зазнала багато змін: евакуація, реорганізація, ліквідація. На її базі був створений зовсім інший тип середньої освіти, який потребує детального вивчення, що буде наступним кроком нашого дослідження.

Література

1. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 362, арк. 17.
2. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 524, арк. 70.
3. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 692, арк. 39.
4. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 744, арк. 82.
5. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 1061, арк. 7.
6. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, оп. 2, спр. 92, арк. 38.
7. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 530, арк. 65.
8. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 535, арк. 6.
9. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 536, арк. 20.
10. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 601, арк. 152.

УДК 165.18: 781.2/7 (477)

Бондарчук В.О.

ПРОБЛЕМА ЕМПІРИЧНОГО ТА ТЕОРЕТИЧНОГО ЗНАННЯ В ПРАКТИЦІ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА УКРАЇНИ

В статье рассматриваются основные проблемы современного исполнительского музыковедения, в частности главные его структурообразующие факторы такие как эмпирический и теоретический опыт. Представлены методы исследования дают возможность полноценного воспроизведения картины становления, развития и популяризации народно-инструментального исполнительства в контексте сегодняшних научных реалий.

Ключевые слова: народно-инструментальное исполнительство, эмпирическое и теоретическое знание, синкретизм, синтез.

The article discusses the main problems of contemporary performing musicology, in particular its main structure-forming factors such as empirical and theoretical experience. Presented research methods make it possible to play a full picture of the formation, development and popularization of folk instrumental performance in the context of today's scientific realities.

Keywords: folk instrumental performance, empirical and theoretical knowledge, syncretism, synthesis.

Аналітичні концепції сучасного виконавського музикознавства України демонструють численні аспекти становлення, розвитку та популяризації такого напряму як народно-інструментальне мистецтво. Його базові положення мають неперевершену і незамінну естетичну цінність в контексті вітчизняної історії, адже алгоритм українського інструментального музикування акумулював у собі досвід попередніх епох, що змушує вдаватися до перманентного переосмислення численних подій та явищ. З цієї позиції нами

розглянуто народно-інструментальне виконавство України як одного з прогресивних і преферентних напрямів сучасного мистецького простору.

Гене́за вітчизняного інструментального мистецтва свідчить що, головним його структуротворчим фактором є детермінічно-обумовлені виконавські моделі. Зміна ідеологічних систем та виділення в окремий напрям хорового виконавства надало останньому преференції у його послідовності щодо розвитку, насамперед, як академічно-мистецької парадигми, тоді як інструментальний жанр набув дескриптив об'єкту обрамлення, і в етосі української музичної культури був представлений, здебільшого, архетипом традиційного та аматорського музикування.

Розглядаючи проблему емпіризму та теоретичних концепцій в системі народно-інструментального виконавства України виникає більше запитань та протиріч, ніж відповідей та логічно-обґрунтованих пояснень.

Насамперед, слід чітко визначитися з таким поняттєвим ланцюгом як емпіричний та теоретичний рівень знання. Отже, емпіричний рівень знання – (від гр. *empeiria* – досвід) це знання, отримане безпосередньо з досвіду з деякою раціональною обробкою властивостей і відношень об'єкта, що пізнається [3]. Він завжди є основою, базою для теоретичного рівня знання, яке отримується шляхом абстрактного мислення [3].

Існує безліч концепцій щодо розуміння та тлумачення заявлених понять. У практиці вітчизняного народно-інструментального виконавського музикознавства сформувалися певні стереотипи щодо розуміння емпіричного та теоретичного знання як такого. Відтак під емпіричним розуміють все, що стосується практичного досвіду, а під теоретичним – пізнавальну, наукову та аналітичну діяльність [4].

Емпіричні знання відображають факти (реально-існуючі поняття), а теоретичні – закони (ті, які існують віртуально у вигляді певних концепцій). Як і будь-яке явище, поняття емпіризму та теоритизму слід розглядати виключно в залежності від їх контекстуального аналізу. Кожна історична епоха є відтворенням індивідуального алгоритму щодо розуміння та трактування явищ та понять. Якщо досліджувати поняття емпіричного та теоретичного в контексті філософських концепцій як рівнів знання, то часова градація, що в принципі є логічно-вмотивованим і раціонально-обґрунтованим явищем, сформулювала свої пояснення щодо їх означення. Як зазначає дослідниця В.Кирильчук, у класичних формах емпіризму Ф.Бекона та Д.Мілля теоретичні знання сформувалися в результаті їх індукції з емпіричного, оскільки під емпіричним розумілося базисне емпіричне знання – дані досвіду, а інші, більш складні рівні емпіричних систем ототожнювалися із теоретичним знанням, як результат індуктивних операцій із попереднього досвіду. Відтак сформувалося поняття теоретичного знання як узагальненого результату емпіричних напрацювань.

У контексті філософсько-позитивіських тенденцій О.Конта та Е.Маха, взаємовідношення емпіричного і теоретичного розглядалися не як логічний висновок певного положення з іншого, а як психологічне погодження знання з емпіричного досвіду [4]. Квінтесенцією даного положення є те, що відчуття представлені у вигляді абсолютної першооснови наукових знань, тобто були їх апіорною частиною, а вже із даних відчуттів формувалися більш складні моделі знань [4]. Як зазначає В.Ковальчук: «У результаті такої крайньої суб'єктивізації наукового пізнання втрачається специфіка не тільки теоретичного, але й емпіричного пізнання, тому не можливо визначити дійсне співвідношення між ними» [4].

Відтак, враховуючи принцип філософських концепцій XIX століття, формується нова модель щодо інтерпретації емпіричного та теоретичного знання. На зламі представлених протиріч кристалізується більш вузька логічна форма вираження – елементарні та складні системи, або ж одиничне та загальне. Одиничні форми теоретичного досвіду формуються в результаті конкретизації базисного теоретичного знання. І якщо залишити поза увагою способи одержання базових знань, то процеси емпіричного і теоретичного дослідження є кардинально-протилежними. У результаті таких дій емпіричне дослідження полягає у переході від окремого до загального, тобто є певним узагальненням окремого наукового знання, а теоретичне – у переході від загального до окремого, тобто є конкретизацією загального наукового знання.

Сучасні моделі філософських рішень позитивістів представлені низкою невирішених та позбавлених логічного пояснення концепцій. Головна проблема виражена у неможливості зведення теоретичних алгоритмів до простих форм знання, оскільки сформувався поняття «позаемпіричного», як нової моделі трактування апіорних форм знання, тобто теоретичний досвід автоматично набуває самостійного значення по відношенню до емпіричних форм.

Відтак емпіричний та теоретичний рівні дослідження постійно перебувають у стані боротьби протилежностей, стаючи основою формування нового комплексу знань. Емпіричні концепції формуються у процесі взаємодії певного суб'єкта діяльності з об'єктом його дослідження, що, відповідно, передбачає комплекс практичних напрацювань. Отже, до поняттєвого апарату слід включити і таке означення як практика – цілеспрямована і усвідомлена дія суб'єкта на об'єкт діяльності [3]. У результаті практичної адаптації об'єкта діяльності зі сторони його суб'єкта відбувається комплекс дій, котрий передбачає певне герменевтичне коло у вигляді впливу на об'єкт дослідження, взаємодії з ним, аналітичного обґрунтування напрацьованого матеріалу та створення моделі раціонально-аналітичних висновків [3]. Як правило, результати, отримані в процесі практичної діяльності (досвіду) переходять в іншу стадію свого функціонування, тобто відбувається теоретичне їх обґрунтування і пояснення, утворення системи законів, що призводить до утворення нових знань. Разом з тим теоретичні моделі наукових знань, що виникають на окремій абстрагованій від емпіризму основі і функціонують відносно автономно, в кінцевому результаті контролюються і підкріплюються емпіричними концепціями. Такий алгоритм наукового пізнання відтворює чітку модель діалектичного процесу, яка відображає перехід одного явища в інше, в результаті чого формується новий рівень наукових надбань. Щабель умовності між емпіричним та теоретичним знанням достатньо високий, оскільки модель емпіричного в результаті проведення певних дій і відповідно затраченого часу автоматично переходить у теоретичну систему дослідження, а комплекс знань, що перебував у площині теоретичних концепцій та потребував значного раціонального обґрунтування і випробування, стає емпірично доступним і зазнає практичного вмотивування.

Як зазначає В.Касьян, для кожного з рівнів, чи то емпіричного, чи то теоретичного, є власні, характерні тільки для нього методи дослідження. Відтак для емпіричного знання найбільш характерними є спостереження та експеримент, тоді як опис, вимірювання та моделювання набуває другорядного значення і є характерним, здебільшого, для технічних досліджень. Для теоретичного методу знання виділимо найбільш суттєві, а саме: аналіз, синтез (до них можна віднести й абстрагування, узагальнення, індукцію, дедукцію), історичний, логічний метод тощо.

Розглянемо кожний з цих методів більш детально. Отже, спостереження – це планомірне і цілеспрямоване сприйняття предметів і явищ, їх властивостей і зв'язків в природних умовах або в умовах експерименту з метою пізнання об'єкта, що досліджується. Звідси його основні функції: фіксація та реєстрація фактів; попередня їх класифікація на основі існуючих теорій; система порівняння та їх співставлення. Представлений метод спостереження стоїть в системі емпіричного знання на одному з початкових етапів емпіричного дослідження, оскільки принцип його функціонування передбачає констатацію певних фактів в контексті їх опису системи елементарних порівнянь та аналізу. Але метод спостереження не дає повноцінного уявлення про сутність об'єкта, його природу, тенденції становлення розвитку (матеріали з літописів, періодичної преси і т.д.). Метод спостереження є предтечею для застосування такого явища як експеримент.

Експеримент – це дослідження будь-яких явищ шляхом активного впливу на них за допомогою створення нових умов, відповідних меті дослідження, або шляхом зміни проходження процесу в певному напрямку [3]. На відміну від спостереження, яке не передбачає активного впливу на об'єкт дослідження, експеримент є формою активного впливу зі сторони суб'єкта на об'єкт вивчення. Експеримент передбачає нерозривний синтез практичних напрацювань з теоретичним комплексом наукових концепцій та методик. Використовуючи комплекс експериментальних напрацювань, ми маємо можливість здійснити перевірку раціональності наукових висновків і відкриттів, нових закономірностей (приклад хаотичного використання інструментарію у малих інструментальних виконавських

формах). Як зазначає В.Касьян, експеримент дає можливість дослідити об'єкти та явища у так званому чистому вигляді; він дає змогу досліджувати властивості об'єктів в екстремальних умовах, що сприяє більш глибокому проникненню в їх сутність; як вагома складова пізнання, експеримент передбачає повторюваність процесів, що сприяє удосконаленню кінцевих результатів [3].

Розглянемо систему методів, які є характерними для теоретичного рівня пізнання, отже, аналіз – це розчленування предмета на його складові (сторони, ознаки, властивості, відношення) з метою їх всебічного глибокого вивчення. Саме аналіз дає можливість виділити домінуючу, яка становить основу всіх сторін досліджуваного об'єкта. Але це лише одна із стадій, яка передбачає повноцінне дослідження проблеми, і в своїй структуротворчій основі аналіз не дає можливості для конкретизації знань щодо поставленого завдання. Для того, щоб отримати повну картину щодо дослідження об'єкта, необхідним стає аналіз явища в сукупності з численними факторами, тобто його контексту, а це можливе лише за умови використання синтезу.

Синтез – це об'єднання раніше виділених частин (сторін, ознак, властивостей, відношень) предмета в єдине ціле, для подальшого його вивчення [3]. Серед численних методів теоретичного рівня (загальнокультурологічний, естетичний, методи джерелознавства і т.д.) ми виділимо, на наш погляд, головні, а саме: історичний, логічний аналітичний. Отже, історичний метод пізнання - це певний спосіб відтворення в мисленні історичного процесу в його хронологічній послідовності та конкретності. Логічний метод – це спосіб, за допомогою якого мислення відтворює реальний історичний процес у його теоретичній формі, в системі понять [3]. Аналітичний метод – метод навчання, що передбачає виокремлення частини з цілого [1].

Розглянувши проблему аналітичних концепцій щодо пізнання об'єкта, виникає потреба у використанні такої логічно-вмотивованої складової як система. Вона є сукупністю пов'язаних між собою елементів, які складають цілісний об'єкт, а відношення між даними об'єктами формують структуру системи. Етимологія поняття «система» має епістемолого-методологічне значення, задаючи принцип організації мислення та систематизації знання [5]. Звідси формується таке поняття як «системний підхід», тобто спосіб наукового пізнання практичної діяльності, який передбачає вивчення окремих частин у нерозривній єдності з цілим [6]. На основі застосування в практичній діяльності вище зазначених методів дослідження, стає можливим розглянути і відтворити повноцінну картину функціонування об'єкта в різних його зрізах.

Розглянувши проблему емпіризму та теоритизму як філософських категорій, виникає потреба у прямому застосуванні даних понять до народно-інструментального виконавства України. Виходячи з того, що межа між поняттям емпіричного та теоретичного знання достатньо умовна, ми проведемо деякі паралелі між ними в системі вітчизняного народного інструменталізму.

Простежити модель емпіричного в системі інструментального виконавства українців сучасності досить складно, оскільки його структура є відображенням потужної комбінованої мистецької ланки з численними складовими академічної освіти та методологічними концепціями. Тому перевага у визначенні емпіричного знання інструментального виконавства належить першосорядно інструменталізму як такого – синкретичним виконавським формам. Синкретизм (від гр. – складене з частин, поєднане) – категорія, що означає сукупність пов'язаних між собою елементів, які складають цілісний об'єкт. У філософії синкретизм – різновид еkleктизму, поєднання різнобічних, суперечливих, несумісних, часто протилежних поглядів [7]. Отже, синкретизм, як явище, являє собою складну форму, що передбачає мистецький синтез в контексті суспільної ідеологічної системи. Відтак, у комплексі синкретичного дійства, музичне мистецтво представлено однією зі складових загального суспільного устрою. Яскраво в даному випадку, простежуються і взяті за основу емпіричного знання методи. Насамперед – це спостереження, як умова аудіального способу передачі інформації та форма колективного вивчення матеріалу. В контексті спостереження активно функціонує і експеримент як метод емпіричного знання. За умови синтезу методів емпіричного знання в єдине ціле відбувається

помітна трансформація емпіричного знання у більш складну форму знання – теоретичний рівень. Теоретичний рівень є відображенням, насамперед, синтетичних концепцій, які формують інший рівень у вигляді такого мистецького напрямку як синтез. Синтез може відбутися внаслідок штучного поєднання декількох елементів, наприклад: ансамблі пісні і танцю, де синтез академічно сформованих елементів відбувається в штучній мистецькій, а не органічно природній, як у первісному фольклорному середовищі, спосіб [7]. Саме у синтетичних формах виконавства, зазнавши виокремлення у певний мистецький напрямок, музичне мистецтво трансформується і переходить у іншу, більш складну форму функціонування. На даному етапі відбувається переосмислення мистецьких категорій і чітко проглядається використання теоретичних методів, таких як аналіз синтез і т.д. У результаті виокремлення у окремі синтетичні напрями таких мистецьких систем як інструментальне виконавство, хорове, вокальне мистецтво, хореографія, балет і т.д., в площині інструментальних виконавських практик формується наступна їх градація: традиційне, аматорське та академічне інструментальне виконавство. Отже, для кожного з них поняття емпіричного і теоретичного знання є виключно індивідуальним. Найбільш характерним для виокремлення емпіричного знання є такі напрями інструментального виконавства як традиційне та аматорське (самодіяльне) музикування, оскільки практика вивчення матеріалу передбачає аудіальний спосіб з акцентом на задоволення суспільних потреб. Щодо академічних форм виконавства, то стверджувати, що в даній площині переважає той чи інший напрям знання досить складно, оскільки одночасно з емпіричним знанням (індивідуально-практичні фахові заняття з викладачем) відбувається їх методологічне обґрунтування на лекційних заняттях з методики виконавства. Відтак в практиці сучасного народно-інструментального виконавства формується чітка модель у вигляді потужних напрацювань професора М.Давидова, яка відкриває обрії нового мистецького напрямку такого як виконавське музикознавство, що дає можливість не тільки практичного освоєння комплексу знань, а й їх систематичного аналізу в контексті наукових концепцій музикознавства. Проблема виконавського музикознавства на даний час перебуває у фазі активного розвитку та методологічного обґрунтування, тому такі категорії як емпіричне та теоретичне знання є невід’ємною синтезуючою складовою. Розглядати їх окремо, одну від іншої, не є логічно-вмотивованим і раціонально-обґрунтованим твердженням.

Література

1. Аналітичний метод – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [pidruchniki.ws Педагогіка].
2. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : підручник для вищ. та середніх муз. навч. закладів. – К. : Муз. Україна, 2004. – 290 с.
3. Емпіричний рівень знання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Філософія. pidruchniki.ws > Філософія].
4. Кирильчук В.Т. Проблема емпіричного і теоретичного знання в науковому пізнанні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.kntu.kr.ua/doc/nauk_zap_10_1/stat_10_1/50.doc].
5. Система - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[uk.wikipedia.org/wiki/Система].
6. Системний підхід – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [uk.wikipedia.org/wiki/Системний_підхід].
7. Філософія. Словник-довідник : навчальний посібник / за ред. І. Ф. Надольного, І. І. Пилипенка, В. Г. Чернеця ; редкол.: І. Ф. Недольний, В. А. Бітаєв, І. В. Кузнєцова, В. Ф. Баранівський, В. В. Пархоменко, Г. Б. Черушева. – 3-є вид., доп., випр. і перероб. – К. : НАКККіМ, 2011. – С. 346.
8. Хай М. Музично-інструментальна культура українців / Михайло Хай. – К. : Дрогобич, 2007. – 543 с.